

Umsögn um frumvarp til fjárlaga fyrir árið 2027

Umsagnaraðili: Félag prófessora við ríkisháskóla (FPR)

Viðtakandi: Fjárlaganefnd Alþingis

Þingmál: Fjárlög 2027

Málsnúmer: 1. mál á 158. löggjafarþingi

Þingskjal: 1

Dagsetning: 24. september 2026

Félag prófessora við ríkisháskóla (FPR) lýsir verulegum áhyggjum af fjármögnun ríkisháskólanna og rannsókna samkvæmt frumvarpi til fjárlaga fyrir árið 2027.

Að mati FPR er jákvætt að frumvarpið geri ráð fyrir 750,1 m.kr. hækkun á fjárheimild málaflokks 21.10, þó ekki liggi ljóst fyrir hvernig hækkunin skiptist eða hversu mikið af henni muni skila sér í kjarnastarfsemi ríkisháskólanna. Innan sama málaflokks eru 1.343 m.kr. sérstaklega ætlaðar til eflingar háskólastigsins en jafnframt er gerð 1.351,4 m.kr. aðhaldskrafa. Framlög til helstu rannsóknasjóða dragast saman að raunvirði.

Fjármögnun háskólanna ræður því hvort þeir geti bæði ráðið og haldið í hæft starfsfólk, tryggt prófessorum tíma til rannsókna og kennslu ásamt því að bjóða upp á starfsaðstöðu og kjör sem standast alþjóðlegan samanburð.

FPR leggur því til að frumvarpið verði ekki samþykkt óbreytt hvað varðar málaflokka 07.10 og 21.10.

Málaflakkur 07.10 – Vísindi og samkeppnissjóðir í rannsóknum

Fjármögnun samkeppnissjóða er grundvallarþáttur í starfsumhverfi prófessora. Sjóðirnir fjármagna rannsóknir, aðstöðu, ráðningar ungs vísindafólks og þátttöku íslenskra háskóla í alþjóðlegu samstarfi.

Samkvæmt fylgiriti fjárlagafrumvarpsins lækka framlög til helstu sjóða milli áranna 2026 og 2027:

- Rannsóknasjóður lækkar úr 3.742 í 3.679,8 m.kr.
- Tækniþróunarsjóður lækkar úr 3.011,7 í 2.964,4 m.kr.
- Innviðasjóður lækkar úr 422,8 í 418,8 m.kr.
- Markáætlun á sviði vísinda og tækni lækkar úr 300,6 í 138,6 m.kr.

Frumvarpið byggir á 3,6% almennri verðlagsforsendu fyrir önnur rekstrargjöld. Að teknu tilliti til hennar dregst raunvirði framlaga til Rannsóknasjóðs og Tækniþróunarsjóðs saman um 5%. Raunlækkun rannsóknasjóða þrengir að möguleikum prófessora til að sinna rannsóknum, byggja upp rannsóknahópa og tryggja nauðsynlega aðstöðu. Hún veikir jafnframt samkeppnisstöðu íslenskra háskóla gagnvart erlendum háskólum.

FPR leggur til að framlög til Rannsóknasjóðs, Tækniþróunarsjóðs og Innviðasjóðs verði hækkuð þannig að þau haldi að lágmarki raunvirði sínu frá árinu 2026. Jafnframt verði lækkun Markáætlunar á sviði vísinda og tækni tekin til endurskoðunar.

Málaflokkur 21.10 – Háskólar og rannsóknastarfsemi

Heildarfjárheimild málaflokks 21.10 er áætluð 70.046,9 m.kr. árið 2027.

Í greinargerð frumvarpsins kemur fram að fjárheimild sé aukin um 1.343 m.kr. til þess að efla málaflokk háskóla, hlutdeild málaflokksins í aðhaldskröfu nemi 1.351,4 m.kr., þar af séu 660 m.kr. sértækt aðhald vegna 1% fækkunar stöðugilda hjá ríkinu, og eftirstöðvum aðhaldskröfunnar, 691,4 m.kr., verði dreift hlutfallslega á stofnanir og verkefni.

Frumvarpið gerir ráð fyrir að heildarfjárheimild málaflokks 21.10 hækki um 750,1 m.kr. að frátöldum almennum launa- og verðlagsbreytingum. Hin sérstaklega boðaða efling upp á 1.343 m.kr. er vegin upp af 1.351,4 m.kr. aðhaldskröfu. Í frumvarpinu er ekki að sjá sundurliðun annarra breytinga sem skýra eftirstöðvar raunaukningarinnar, eða skýringu á hvernig þær skiptast niður á stofnanir og verkefni. FPR telur því óljóst hversu mikið af raunaukningunni skili sér í kjarnastarfsemi ríkisháskólanna og starfsumhverfi prófessora.

Möguleg áhrif á störf og starfsumhverfi prófessora

Af frumvarpinu verður ekki ráðið hvernig 660 m.kr. aðhald vegna fækkunar stöðugilda hjá ríkinu skiptist innan málaflokksins eða hversu stór hluti þess lendir á ríkisháskólunum, en komi krafan til framkvæmda með fækkun starfa við ríkisháskólana mun hún hafa bein áhrif á starfsumhverfi þeirra.

Prófessorar og annað akademískt starfsfólk sinna kjarnastarfsemi háskólanna sem felur meðal annars í sér bæði kennslu, rannsóknir, þróun námsleiða og miðlun þekkingar. Fækkun starfsfólks við ríkisháskólana myndi að óbreyttu leiða til aukinnar kennslubyrði, minni tíma til rannsókna og aukins álags á það starfsfólk sem eftir er.

Hagræðing í stoðþjónustu eða aukin sjálfvirknivæðing getur ekki komið í stað sérfræðiþekkingar, kennslu og vísindastarfs prófessora.

Langvarandi aðhald skerðir jafnframt möguleika ríkisháskólanna til að bæði ráða og halda í framúrskarandi vísindafólk, tryggja prófessorum raunhæft svigrúm til rannsókna, endurnýja rannsóknabúnað og bæta starfsaðstöðu ásamt því að keppa um starfsfólk við erlenda háskóla og innlendan einkamarkað.

Grunnfjármögnun ríkisháskólanna

Samanlögð fjárheimild til almenns rekstrar ríkisháskólanna samkvæmt fylgiriti frumvarpsins hækkar úr 50.316,1 m.kr. árið 2026 í 52.228,3 m.kr. árið 2027, eða um 3,8%.

Samanlögð fjárheimild til almenns rekstrar Háskóla Íslands, Háskólans á Akureyri, Landbúnaðarháskóla Íslands og Háskólans á Hólum hækkar úr 50.316,1 m.kr. árið 2026 í 52.228,3 m.kr. árið 2027, eða um 3,8%. Hækkunin er á sama bili og almennar launa- og verðlagsforsendur frumvarpsins og bendir því til þess að svigrúm til að bæta kjör prófessora, verja rannsóknartíma, fjölga akademískum störfum eða bæta starfsaðstöðu verði áfram takmarkað. Þróunin er jafnframt ólík milli háskóla og því mikilvægt að tryggt verði að hver ríkisháskóli fái raunverulegar kostnaðarhækkanir að fullu bættar.

Fjárfestingarframlög á háskólastigi lækka jafnframt úr 1.118,8 í 988 m.kr., eða um 14,8% að raunvirði. Það þrengir enn frekar að möguleikum háskólanna til að endurnýja rannsóknabúnað og bæta húsnæði og aðra starfsaðstöðu.

Alþjóðlegur samanburður

Samkvæmt [Education at a Glance 2025](#) voru útgjöld á hvern háskólanema á Íslandi árið 2022 aðeins um 78% af meðaltali hinna Norðurlandanna.

OECD benti sérstaklega á að starfsumhverfi háskólakennara og fjármögnun rannsókna væru lykilþættir sem íslensk stjórnvöld þyrftu að huga að. Stjórnvöld tóku sjálf undir að tryggja þyrfti grunnfjármögnun háskólastigsins til lengri tíma.

Að mati FPR gengur fjárlagafrumvarpið ekki nægilega langt til að bregðast við þeirri stöðu.

Tillögur FPR

FPR leggur til eftirfarandi breytingar við meðferð frumvarpsins:

- 1. Aðhaldskrafa málaflokks 21.10 verði felld niður.** Fjárheimild málaflokksins verði hækkuð um 1.351,4 m.kr., úr 70.046,9 í 71.398,3 m.kr., og hækkunin færd á viðeigandi fjárlagaliði í samræmi við dreifingu aðhaldskröfunnar. Þar með verði jafnframt fallið frá 660 m.kr. aðhaldi vegna fyrirhugaðrar fækkunar stöðugilda. Jafnframt verði fyrir afgreiðslu frumvarpsins gerð grein fyrir skiptingu 750,1 m.kr. raunaukningar málaflokksins og fyrirhugaðri dreifingu aðhaldskröfunnar milli stofnana og verkefna, þar á meðal ríkisháskólanna.
- 2. Raunvirði helstu samkeppnissjóða rannsókna verði varið.** Framlög til Rannsóknasjóðs, Tækniþróunarsjóðs og Innviðasjóðs verði hækkuð þannig að þau haldi að minnsta kosti raunvirði sínu frá árinu 2026. Jafnframt verði fyrirhuguð lækkun Markáætlunar á sviði vísinda og tækni tekin til endurskoðunar.
- 3. Fallið verði frá lækkun fjárfestingarframlaga á háskólastigi.** Fjárfestingarframlög verði hækkuð um að minnsta kosti 171,1 m.kr. frá frumvarpinu og verði þannig ekki lægri að raunvirði en árið 2026. Nauðsynleg fjárfesting í rannsóknabúnaði, húsnæði og starfsaðstöðu verði ekki látin víkja fyrir almennu aðhaldi.

Lokaorð

Öflugir ríkisháskólar byggjast á hæfu starfsfólki, tryggri fjármögnun og starfsaðstæðum sem gera prófessorum kleift að sinna kennslu og rannsóknum af þeim gæðum sem samfélagið krefst. Ekki er raunhæft að gera kröfu um aukin gæði, öflugri rannsóknir og meiri alþjóðlega samkeppnishæfni á sama tíma og gerð er aðhaldskrafa sem meðal annars er tengd fyrirhugaðri fækkun stöðugilda hjá ríkinu og rannsóknasjóðir dragast saman að raunvirði.

Félag prófessora skorar því á Alþingi að tryggja ríkisháskólunum raunverulega og varanlega styrkingu við afgreiðslu fjárlaga fyrir árið 2027.

Fulltrúar stjórnar félagsins óska eftir að gera nánar grein fyrir umsögninni á fundi fjárlaganefndar.

Fyrir hönd Félags prófessora við ríkisháskóla

Sigrún Ólafsdóttir, stjórnarformaður